
Knjižne recenzije/ Reviews

Zdenka Zalokar Divjak, Ivan Rojnik, *Pedagoški in didaktični vidiki vzgoje*, Ljubljana, Teološka fakulteta, 2010, Zbirka Priročniki Teološke fakultete 19, 130 strani.

Predstavljena knjiga je devetnajsti priročnik Teološke fakultete. Njena predpostavka je, da lahko samo na osnovi filozofske antropologije podamo celovito podobo človeka, ki predstavlja izhodišče za pedagoško teorijo in vzgojno prakso. Podobo človeške osebnosti s številnimi razsežnostmi, ki se med seboj prepletajo.

Knjiga je razdeljena na pet poglavij. Prvo poglavje govori o pedagogiki kot znanosti o vzgoji. Drugo poglavje govori o vzgojnih vrednotah kot gibalni vzgoje ter izhodišču in idejnem okviru vzgojnega delovanja. Raziskuje zgodovinski, filozofski, eksistencialni, psihološki, moralni in pedagoški vidik vrednot.

Rojnik pristaja na Pedičkovu tezo, da je pedagogika utemeljena v filozofski antropologiji, ker le na tej podlagi dobimo celovito podobo človeka. Ker pa Franc Pediček filozofske antropologije ni razvijal, ampak se je nanjo le skliceval, jo Rojnik najde pri Antonu Trstenjaku in Janezu Juhantu. Filozofska antropologija omogoča, da se izognemo pastem sociocentrizma in pedocentrizma. Pedagogika, ki je utemeljena v filozofski antropologiji, postane antropološka pedagogika s teleologijo (beri: namenom) razvijati vse osebne človeške razsežnosti. Takšen pristop vodi v personalizem, ki poudarja primarni pomen vprašanja, kdo je človek. Pri Trstenjaku je človek umno, simbolično, samozavestno, odprto, trpeče, družbeno, etično¹ in religiozno bitje. Človek je najbolj kompleksno

I Etični razsežnosti je posvečena 49. številka *Vzgoje*. V njej avtorji analizirajo pogoje razvijanja etične kulture in poudarjajo potrebo po poučevanju in dejavnem uveljavljanju etičnih vrednot. 16. 2. 2011 je bil v centru sv. Jožefa tudi strokovni posvet na to temo.

bitje, zato je vse strani težko opredeliti. Dodali bi še estetsko razsežnost, ki se v šoli pokaže pri likovnem, glasbenem pouku, literarni in siceršnji umetniški ustvarjalnosti. Kot oseba je človek svobodno bitje in je po Trstenjaku samemu sebi vodnik, pomočnik, tolažnik in zdravnik. Pravzaprav je ideja o samokontroli znana iz zgodovine etike vsaj od Aristotela naprej, Anton Trstenjak jo je psihološko analiziral, William Glasser pa psihiatrično in pedagoško. Uporabljata jo tudi praksa restitucije in mediacije na šoli. Pri predstavljanju Priročnika bi kazalo opozoriti, da se danes homo technicus preveč razvija na račun drugih plasti osebnosti in medsebojnega dialoga, tako da resno ogroža vzgojo za življenje in ljubezen, za katero se zavzemajo Schweitzer, Frankl, Lukas, Fromm in drugi zastopniki kulture življenja.

Vzgoje duhovne in religiozne razsežnosti človeka obstoječa (1995) in nastajajoča Bela knjiga (2011) za javno šolo ne predvidevata. Avtor se opredeli za celovitost petih odnosov do sebe, do drugega, do naroda, do narave in okolja in do Boga. Zadeva se za javno šolo zaostri, ker to pomeni tudi pet virov moči (vprašanje opolnomočenja) in pet izhodov iz življenjskih kriz. Izbira prihodnosti je izbira ljubezni po Musku. Implicitna misel je, da imamo kljub rastoči revščini vsi lahko držo obilja. Pavletič (2010) analizira le filozofsko razumevanje vrednote v vzgoji, Rojnik pa opredeljuje še zgodovinske, eksistencialne, psihološke, moralne in pedagoške vidike vrednot v vzgoji. Vendar bi v prihodnjih analizah vzgoje kazalo upoštevati zgodovinsko prelomne razlike med vrednoto in vrlino, ki jih Pavletič prepričljivo dokazuje. Zato današnje domnevno, ne pa tudi konsenzualno sprejete skupne vrednote v Beli knjigi niso le »gibalo« vzgoje, ampak so predvsem njihova funkcija. Naloga vzgojnih načrtov osnovnih šol pa je, da te vrednote funkcionalno opredelijo kot norme in sankcije.

V drugem delu knjige Zdenka Zalokar Divjak z vidika Franklove logoterapije podaja celostni pogled na človekovo osebnost, s posebnim poudarkom na človekovi duhovni dimenziji, ki je dimenzija svobode in odgovornosti.

V tretjem poglavju natančneje prikaže strukturo človeške osebnosti v treh osnovnih razsežnostih: telesni, duševni in duhovni, ki so nedeljiva celota. Najpomembnejša razsežnost je duhovna, ki se odraža v svobodnem in odgovornem odločanju, s posebnim poudarkom na mehanizmu svobodne odločitve: vest, vrednote, volja. Dodajmo pa, da to razsežnost posamezniki zaradi neodgovornega podcenjevanja, zasvojenosti in hoje po bližnjicah brez samodiscipline zlahka zanemarjajo. Zato je pomembno avtoričino opozorilo, da se je za vrednejšo odločitev treba bolj potruditi. Čim višja je vrednota, več odpovedovanj terja.

Zdenka Zalokar Divjak razlikuje ustvarjalne, doživljajske in družinske vrednote. Vse te vrste se lahko odtujijo v delovni rutini, apatiji in neznosno-

sti. Če je za koga družina neznosna, to pomeni, da je izgubila smisel, opozarja avtorica. Vendar pa meni, da je moč vse to popraviti, dokler ima posameznik duhovne moči.

Četrto poglavje govori o vzgojnem pomenu družine, ki ima v svoji tisočletni zgodovini svoje kvalitete in zakonitosti. Otroku nudi varnost, ga uvaja v red, pomaga pri oblikovanju identitete, samopodobe, samozavesti. Stik z naravo je pomembno vzgojno okolje, ker pomaga k spoznavanju smiselčnosti in lepote življenja. Pri nasvetih za vzgojo otrok in mladine za njihovo pozitivno samopodobo avtorica upošteva spoznanja razvojne psihologije. Na poti k odraslosti in v iskanju življenjskega smisla ima pravlјica nenadomestljivo celostno vzgojno vlogo.

Zadnje, peto poglavje je namenjeno preprečevanju bivanjske praznine, ki se najpogosteje zrcali v kolektivni nevrozi s simptomi naveliččnosti, fatalizma, senzacionalizma, samomora in agresivnosti. Opozarja pa tudi na ključni problem vzgoje v tem duhu časa, ki je predvsem apatija in brezbržnost otrok ter mladostnikov. Produkt takšnih odraslih so nihilistično instrumentalizirani skvoterji² (Galimberti, 2010). Tu se zastavlja vprašanje vzgojne (ne)moči vzgojitelja. Preventiva pred skvoterji so modri starši in vzgojitelji, ki so sposobni otroka opolnomočiti po vseh vertikalno transcendentnih bivanjskih razsežnostih od čutne do duhovne ravni, da v njih nabira izkušnje in iz njih osebnostno raste, dozoreva. Morda je danes izgubil vzgojno moč zato, ker ni upošteval prave mere represije, na katere je opozarjal Herbart, ampak jo je zaradi njenih slabih učinkov, ki nastanejo s pretiravanjem, zamenjal za permisijo, ne da bi vedel, da dolgotrajna permisija prav tako rodi slabe učinke. Herbart je podobno kot Gardner prepričan, da je etika, ki vključuje avtonomijo in odgovornost osebnosti, najvišja stopnja uma. Vzgojni učinki nastajajo z medsebojnim spoštovanjem otrok in odraslih. Učitelj, ki želi red v razredu, mora biti najprej sam urejen. A to ni vse. Odgovor na današnje probleme nediscipline je konsenzualno sprejetje discipline.

Velja pokazati, da se z vprašanjem smiselčnosti povezave med razvojem učne tehnologije in vzgojo človečnosti človeka ne ukvarjajo le teoretiki, ampak tudi nekateri pedagoški praktiki. Če didaktika preučuje izobraževanje na praktičnem, pedagogika pa na teoretičnem nivoju, je to didaktična v tem smislu, da opozarja na zdrse in krize ter daje nasvete za njihovo premagovanje na osnovi izkušenj življenja. Ne ukvarja se pa z organizacijo pouka kot pedagoški praktiki. Tako sta gimnazijska profesorica slovenskega jezika Helena Bizjak in Alenka Hribar Košmrl (2010), profesorica matematike pokazali, kako na konkretnih primerih učnih vsebin pri pouku slovenskega jezika, matematike in likovne vzgoje celostno vzgajati mladino na ravni du-

2 Skvoterji (squotters) so težko prevedljiv izraz. Pomenijo brezdomce, izkoreninјence, blodne tipe.

hovnega in krščanskega osmišljanja predstavljenih vsebin in jo s tem pripeljati do odkrivanja globljih plasti osebnosti. Z opredeljenimi pristopi želita avtorici pokazati pot do osebnega miru, ravnotežja nasproti deformacijam našega časa, vključno s prezasičenostjo z informacijami.

Ob tem velja pripomniti, da Frankl izraz »ravnotežje« nadomešča z noodinamiko, kar pomeni, da je človek nenehno v procesu doseganja cilja. Človek kot vrednotenjsko bitje niha med dolgčasom in stiskami (Schopenhauer). Zalokar Divjak trdi, da gre za zamenjavo vrednot – standarda s smislom, užitka s srečo in te s koristjo. V takšnih pristopih se izgublja enkratno dostojanstvo, zato bi se ga morali izogniti. Zato se avtorica zavzema za pedagogiko podpore oz. pomoči mladim za odgovorna dejanja, ne pa za indoktrinacijo ali prenos.

Menim, da bi moral knjigo prebrati vsak praktični pedagog, ker izhaja iz prakse in izkušenj vsakdanjega življenja in ne iz šolskih okvirov.³

Bogomir Novak

3 Pri pisanju je bila uporabljena naslednja literatura:
 Bizjak, H., Hribar-Košmerl, A. (2010). *Vzgoja za vrednote ali učna ura pod cvetočo češnjo*. Priročnik za vzgojo vrednot v šoli, Ljubljana: samozaložba.
 Galimberti, U. (2009). *Grozljivi gost: nihilizem in mladi*, Ljubljana: Modrijan.
 Krek, J. (ur.) (1995). *Bela knjiga*, Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
 Pavletič, A. (2010). *Vrednota v vzgoji*. Doktorska disertacija, Ljubljana: Filozofska fakulteta.